

ומתוקים מדבש

סוגיות בהלכה מתוך עניינים שבפרשת השבוע מכוארים ומורחבים כלשון לימודים השווה לכל נפש
נכתב ע"י הרב זאב יהודה סטארק שליט"א רב קהילת "שמחת התורה" - ביתר עילית

פרשת תולדות - גליון מס' 6

מתוך הנושאים הנדונים בגליון:

- א. האם צבע אדום מבטא פריצות או שאיסורו הוא משום חוקות הגויים?
- ב. האם בגד בצבע 'בורדו' נכלל באיסור לבישת צבע אדום?
- ג. האם פועלת סגולת ה'חוט האדום' נגד עין הרע?
- ד. האם בדרך הטבע יכול דיין להתגבר על נטייה מחמת שוחד?
- ה. הטעם ששומעים ל'דעת תורה' בענייני פוליטיקה וכדומה.

לבישת בגדים אדומים בהלכה

ויאמר עשו אל יעקב הלעיטני נא מן האדום האדום הזה כי עיף אנוכי על כן קרא שמו אדום (כג, ל).

מקור האיסור

עיין בגמ' (ברכות דף כ): אמר ליה אבבי, קמאי הוּו קא מסרי נפשייהו אקדושת השם בכל ענין, ואנן לא מסרינן נפשין אקדושת השם. ע"כ. והביא אבבי דוגמאות למסירות נפשם של דורות הראשונים: כי הא דרב אדא בר אהבה חזייה לההיא כותית דהות לבישא 'כרבלתא' בשוקא, וסבר דבת ישראל היא, וקם קרעיה מינה, אגלאי מילתא דכותית היא, שיימוה לשלם לה את נזקה בארבע מאה זוזי. עיי"ש.

ועיין ברש"י (שם ד"ה כרבלתא) שכתב בביאור 'כרבלתא' - שהיתה לבושה 'בגד חשוב'. והסביר החכמת שלמה (מהרש"ל - בסוף הגמ' שם) שלדעת רש"י שאין דרך בנות ישראל ללכת בלבוש חשוב כזה בלא שיהיה עליו כיסוי עליון (והוא פריצות), ולכן קרע אותו. עיי"ש. ועיין עוד בבית יוסף (יו"ד סימן שג) שביאר שהיה בו כלאים, והובא מעשה זה כהמשך לסוגיא שלפניה (בגמ' שם בברכות שמי שנמצא שעטנז בבגדיו צריך לפושטו אפילו בשוק). ובדרישה (שם) הקשה על הטור שהביא את שיטת הרא"ש שאין לקרוע בשוק כלאים שחברו לבוש בשוגג, דאם רב אדא לא ידע מי היא, ודאי שגם לא ידע שלבשה במזיד, וא"כ אמאי קרע. וביאר, שהיו כלאים ניכרים בבגד זה ובודאי שהלבוש מזיד הוא. עיי"ש. אמנם עיין בערוך (מובא בהגהות וצינונים בשולי הגמ' שם) שלמד בביאור ה'כרבלתא' - שהבגד היה אדום כעין כרובול של תרנגולת, ואין דרך בנות ישראל להתכסות בו כי הוא פריצות ומביא לדבר עברה. עיי"ש.

ועיין עוד בגמ' (סנהדרין עד): דאיתא, כי אתא רבין אמר רבי יוחנן אפילו שלא בשעת גזירת מלכות לא אמרו שבשאר עבירות יעבור ואל ייהרג, אלא אם הגוי אונסו לעבור עבירה בצינעא, אבל אם הוא בפרהסיא אפילו אם אונסו לעבור על מצוה קלה ייהרג ואל יעבור. ומהי מצוה קלה - 'ערכתא דמסאנא'. עיי"ש. וברש"י (שם) כתב: כגון שיש צד יהדות בדבר, ודרך ישראל להיות צנועים, וכגון בקשירת הנעליים. עיי"ש. והרי"ף (שם) כתב שרצועות נעלי הגוים היו אדומות, ושל היהודים שחורות. עיי"ש. ועיין עוד בתוס' (שבת מט. ד"ה גטלם, ועיין עוד שם ובר"ן שם עוד גדרים ב'מצוה קלה') שסוברים שבשינוי זה 'מתנהג כגוי, ודומה שמוציא עצמו מכלל ישראל'. עיי"ש. ובספרי (דברים אות פא) איתא בענין עובדי ע"ז: 'ופן תדרוש לאלהיהם לאמר - שלא תאמר הואיל והם יוצאים באבטינא הואיל ויוצא בארגמן, אף אני אבוא בארגמן וכו'. עיי"ש. וברש"י (בראשית פרק מט פסוק יא - על הפסוק 'ובדם ענבים סותה') ביאר

שהמדובר על בגדים בצבע יין שהאשה לובשת ומסיתה בהן את הזכר - ליתן עיניו בה. עיי"ש.

טעם האיסור והנפק"מ ביניהם

והיוצא מזה לדון, האם איסור זה לנשים נוגע לענין הליכה בדרכי העכו"ם, ואסור רק כאשר הם לובשים זאת דרך פריצות (או דהא גופא הסיבה שהעכו"ם לובשין אותו, מחמת שהוא מסמל פריצות), ויהיה 'גדר' אחד לנשים ולגברים בהלכה זו, או אולי הוא 'בעצם' צבע המושך את העין, ואפילו אם העכו"ם אין לובשין אותו יהיה אסור לנשים בלבישתו (וכמו שהבאנו לעיל מספר הערוך). וכן נפק"מ מב' צדדים אלו אם יהיה מותר ללבוש אותם בתוך הבית, שאם הוא מצד חוקות העכו"ם לבד - אין סיבה להתיר, אמנם אם הוא מחמת פריצות - שפיר יש לחלק בין בבית לבין חוץ לבית, ועיין בהערה א.

ועיין ברמ"א (בדיני חוקות העכו"ם - יו"ד סימן קעח סעיף א - ומקורו מהמהרי"ק) שכתב, אלא יהיה מובדל מהם במלבושיהם ובשאר מעשיו, וכל זה אינו אסור אלא בדבר שנהגו בו הגוים לשום פריצות, כגון שנהגו ללבוש מלבושים אדומים והוא מלבוש שרים, וכדומה לזה ממלבושי הפריצות וכו'. עיי"ש. ועיין עוד בביאור הגר"א (שם).

ובש"ך (שם ס"ק ג - הביאו מהמהרי"ק) איתא, שאין דרך הצנועים להיות אדומים ללבושם, וצבע השחור הוא דרך צניעות והכנעה, וכדאמרינן בקידושין (מ.) מי שיצרו מתגבר עליו ילבש שחורים ויתעטף שחורים וכו'. ועוד היום מסורת בידינו להקפיד על לבישת האדום לבני עמנו. עיי"ש.

הלכה למעשה בזה באנשים נשים וקטנים

ולהלכה - עיין בדרכי תשובה (סימן קע"ח ס"ק טז) שהביא מרבי יצחק אלחנן ספקטור זצ"ל על איש אחד שעשה בגדי חתונה לבנו, והמה בגדי משי אדומים ויקרים מאד, ונשאל אם מותר ללבושו בזמן הזה משום דברי הרמ"א (והמהרי"ק הנ"ל). והשיב שכיון שאין דרך העכו"ם ללבוש כעת מלבושים אדומים דווקא, אין זה חוקת העכו"ם ומותר לישראל ללבושן. עיי"ש. ובספר אורחות רבינו (מהדו"ח חלק ד דף עד) שכתב: הוי עובדא בתקופה שבתי שתחיל למדה בסמינר, קבלה סוודר (אפודה) אדום, לבשה אותו גם כשהלכה לסמינר. שם העירו לה על שלובשת מלבוש אדום. שאלתי להסתייפלר זצ"ל וספרתי לו, ענה לי שבזמננו הנשים

א. ועיין בשו"ת משנה הלכות (חלק יב סימן שיג) שכתב שמלשון הגמ' (ברכות שם) ד'חזייה לההיא כותית דהות לבישא כרבלתא בשוקא, סבר דבת ישראל היא וכו'. משמע לכאורה דדייק 'בשוקא' ולא בבית. ומיהו בערוך פירש 'כרבלתא' - בגד אדום, כגון כרבלתא דתרנגולא, שאין דרך בנות ישראל להתכסות בו שהוא פריצות ומביא לדבר עברה, ואילו היה היתר בבית היה לו לכתוב 'לצאת בו' ולא 'להתכסות בו'. עיי"ש. אמנם נלענ"ד שהערוך בא רק "לפרש" מילים אלו של הגמ', שהגמ' אמרה שהמעשה היה בשוק, ובא הערוך לפרש - שאין דרך לכסות בה - דהיינו בשוק, וא"כ אין מקום לדיוקו של בעל המשנה הלכות זצ"ל שדייק שכביכול יש מחלוקת בדבר, וצ"ע.

מזשום מלבושי נכרים. עיי"ש. ובספר הליכות בת ישראל (דף צב) הביא מהגרי"ש זצ"ל דהא דאין ללבוש בגד שצבעו אדום, היינו כשכל הבגד או רובו הכולט אדום ממש, אבל בצבע 'בורדו' וכדומה, מותר. עיי"ש. אמנם עיין בשו"ת שבט הלוי (חלק 1 סימן כד אות ב) שכתב, מה ששאל לענין צבע 'בורדו' הקרוב לאדום שלמראית עין נראה אדום, הנה המעיין בפוסקים יראה דלא באדום דוקא תולה הדבר, דלפעמים גם שאר צבעים הוא פריצות, והשתא אם הפריצים והפריצות לובשים כן לשם פריצות גם זה אסור, ואם לאו מותר. ולהכריע בזה דבר שאין בי - שאל אותי. והמעין יראה דפריצות זה לא דוקא פריצות של צניעות, אלא גם פריצות של שררות וגסות הרוח וכו', וקשה להאריך בדבר שאין לו גדרים, והכל לפי ראות הדיין, והלב יודע. ומה שאסור לגדולים גם שייך לחנך בזה הילדים שהגיעו לגיל חינוך. עיי"ש.

ובספר מלבושי מרדכי (פסקי בעל שבט הלוי זצ"ל - מנכר מרן זצ"ל - דף רצד-רצה) הביא שבעל שבט הלוי זצ"ל פסק לגבי כובע אדום או צעיף אדום, שאף שאינו דומה למה שמצינו בחז"ל - שהמדובר בבגד אדום, מ"מ נראה שיש להקפיד גם בזה לכתחילה. ועיין עוד בשו"ת באר משה (חלק ד סימן קמז אות יג) במה שהביא מזקנו החת"ס, ובמה שכתב לגבי הנשים שלובשות חצאית ושמלה אדומה או גרביים אדומות, ושצובעים הפנים או הצפרניים אדומות, או שלובשות 'שושנה אדומה' תוך שערותיהן והפאות שלהן. וכן לגבי נשים שקושרות את שערותיהן עם חוט אדום, או שקושרות חוט רחב סביב ראשיהן בצבע אדום. עיי"ש.

גדרים ויסודות באיסור שוחד

ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות ויקרא את עשו בנו הגדול ויאמר אליו בני ויאמר אליו הנני (כו, א).

ובבראשית רבה (תולדות - פרשה ס"ה אות ג):

ר' יצחק פתח, מצדיקי רשע עקב שוחד וכו' - ע"י שהצדיק את הרשע כהו עיניו.

בעצמו מעיד עליו בתורתו שהוא חכם, ואעפ"כ גדול כח השוחד שהוא יכול לעורר אף את עיני החכם הגדול הזה. עיי"ש.

מחלוקת רבי אלחנן והחזו"א בגדרי השוחד

ובקובץ מאמרים (להגר"א וסרמן זצוק"ל הי"ד - חלק א דף ה) איתא ששיעור שוחד עפ"י ד"ת הוא בשוה פרוטה, כמו גזל וריבית וכו'. והל"ת הזאת נאמרה על כל אדם, וגם החכם מכל אדם וצדיק כמשה רבינו ע"ה, אם יצויר שיקח שוחד פרוטה יתעורר עיני שכלו ולא יוכל לדון דין צדק. ובהשקפה ראשונה הוא דבר תימה לומר על משה ואהרן שבשביל הנאה כל דהו שהיה להם מבעל דין אחד נשתנית דעתם ודנו דין שקר, אבל הרי התורה העידה לנו שכן הוא, ו'עדות ה' נאמנה', וע"כ צ"ל שהוא חוק הטבע בכחות נפש האדם, כי הרצון ישפיע על השכל וכו'. עיי"ש.

ומבואר מדברי רבי אלחנן זצוק"ל הי"ד - ששוחד הוא מציאות הפועלת, שמגביר את הרצון וכו' על השכל ושאי אפשר לו לאדם להתגבר על זה.

ויש לעיין שלפי דבריו למה נאמר איסור זה רק לגבי דיין וכו', והלא גם בענייני איסור והיתר - אם היה אחד בא לרב עם שאלת 'איסור והיתר' וכדו' והיה נותן לו כסף כדי שיפסוק, לכאורה גם בזה היה צריך להיות 'גגיעה' ושהרצון ישפיע על השכל, והרי רוב הפוסקים לומדים שאין איסור בדבר, ועיין בהערה. ועוד קשה לדבריו, שהרי כל אחד יש לו

לובשות אדום, ומותר וכו', ובזמנינו הנשים לובשות אדום וצבע האדום רגיל בבגדים כמו שאר הצבעים, ואינו מתייחד צבע האדום לפריצות כמו שהיה בזמניהם. עיי"ש.

אמנם עיין בשו"ת משנת יוסף (חלק יב סימן צו) שכתב שנלענ"ד שד"ר טעמי - חדא נינהו. שהעכו"ם נהגו כן כדי למשוך העין עליהן, וממילא אסור מכל אחד משני טעמים אלו. ואפילו אם יאמר משהו שבזמנינו אין זה מנהג עכו"ם ואין הגוים לובשים בגדים אדומים, מ"מ המציאות היא שצבע אדום הוא בולט ומושך את העין עליו, וא"כ באשה זו פריצות. ועוד כתב, שבמנהג הקדום להניח חוט אדום מקבר רחל אמנו על יד הילדים כסגולה נגד עין הרע - אין קפידא, ואולי הסגולה היא למשוך העין על החוט וסיחו דעת מהילד. עיי"ש. ועיין עוד בשו"ת אגרות משה (יו"ד חלק א סימן פא) שכתב שבגדים שיש בהם פריצות ממש - שנעשו מחדש בבגדי נשים, אף שבעונותינו הרבים כיון שגם הישראליות מלובשות בהן גם מתחילה אין להחשיבן מלבושי נוכרים מצד עצם הבגדים, אבל עצם הפריצות אולי יש להחשיב מחוקות העכו"ם, וממילא יש לאסור בגדים אלו לישראליות. לבד ענין הפריצות מצד עצמו, גם מצד מלבושי נכרים. ומה שמצריך מהרי"ק בנדנד פריצות ודרך גאווה, גם שפירשו ישראלים ממנו מזשום צניעות, אפשר הוא רק בנדנד פריצות דבגדים אדומים וכדומה, אבל בבגדי פריצות ממש אפשר אף בלא הנהיגו עדיין לפרוש ואף בלא פירשו - יש לאסור. וצ"ע באיסור זה. אבל למעשה, הא ודאי בגדים אלו יש לאסור על הנשים מצד עצם הפריצות, אף אם נימא שלכא בהו איסור

השוחד יעזור עיני חכמים

כתיב בפרשת משפטים (פרק כג פסוק ח): ושחד לא תקח, כי השחד יעור פקחים ויסלף דברי צדיקים. עיי"ש. ובפרשת שופטים (פרק טז פסוק יט) כתיב: ולא תקח שחד, כי השחד יעור עיני חכמים ויסלף דברי צדיקים. עיי"ש.

וראוי לפתוח ענין זה עם דברי החפץ חיים (עה"ת - פרשת שופטים) שכתב שאם ראובן יאמר על שמעון שהוא חכם אזי צריכים לברר עד היכן מגיעה חכמתו של ראובן. אולם אם שמעון שהגאון ר' עקיבא איגר למשל כתב לאחד שהוא חכם, ומכש"כ אם שמעון שהרמב"ם אמר על איש אחד שהוא חכם, אזי אין ספק שהוא חכם גדול, כי חזי מאן קמסהיד עליה. ונצייר נא בנפשנו כי לו היה מביא איש אחד מכתב מהחכם מכל האדם - שלמה המלך - שכתב עליו התואר 'חכם', אזי היה ידוע לנו כי חכמתו מרובה מאד, וכן אם היה ידוע לנו שאברהם אבינו אמר על אחד מבני דורו שהוא חכם, בטח אין למעלה מחכמתו. ומעתה צא וחשוב, אם הקב"ה בכבודו בעצמו מעיד על אדם שהוא חכם, אזי אין תכלית וגבול לחכמתו. ואעפ"כ התורה מעידה עליו שהשוחד יעור עיניו. כי הלא בפרוש כתוב כאן 'יעור עיני חכמים'. ובאיזה חכם הכתוב מדבר? הוי אומר לא חכם סתם - מה שהבריות אומרים עליו שחכם הוא, אף לא חכם ששלמה המלך מעיד עליו, אלא חכם שהקב"ה

ב. ויש מבעלי המוסר שלמדו שחיוב הכרת הטוב גדול כ"כ, שאפילו בפרוטה יהיה משועבד לו, ולא שפרוטה הוא דבר גדול, אלא שחיוב הכרת הטוב הוא דבר גדול. ג. ועיין עוד שם שהסביר מיסוד זה 'שהרצון משפיע על השכל' - איך ילד בן שלש עשרה מחוייב להאמין בהקב"ה, דבר שגדולי הפילוסופים נכשלו בה. וגם זה שהגמ' דורשת מהפסוק 'ולא תתור אחרי לבבם ואחרי עינם' - לבבכם - זו מינות, ועינים - עריות. שלכאורה מובן מאליה למה איסור עריות והרהור עבירה תלויים בעין, אמנם למה תלויה 'אפיקורסות' בלב - הרי לכאורה הוא תלוי בשכל וכו'. ותיירץ, שמוכן מאליה שיש בורא עולם, וזה הפשטות, וכל הכפירה מתחילה מהתאוות וה'רצון' ואח"כ זה משפיע על השכל. כי אם הקב"ה קיים ונמצא - ויש לבן אדם תאוות, אזי מחמת שהוא קשור לתאוות שלו ורוצה בחיי הפקר - הרצון משפיע על השכל לומר שאין בורא עולם רח"ל. וא"כ ילד בן שלש עשרה מחוייב לפעול שלא להגביר את התאוות והרצון על עצמו, וכדי שלא ישפיע הדבר על השכל, והוא יכול לעשות מה שהפילוסוף הכי גדול אינו יכול לעשות - לשלוט על עצמו, וא"כ מתאים ומדויק מה שהתורה אמרה 'לבבכם - זו מינות', כי בשכל פשוט - יש בורא עולם, אלא שהמינות מתחילה בלב והתאוות והרצונות, ואח"כ זה מעורר את השכל. וכמו שרואים שהתורה העידה במפורש שהשוחד (היינו הרצון) יעורר עיני חכמים (את שכלם). עיי"ש.

ועיין בספר שי לתורה (ר"ה ויה"כ דף יח) מעשה באחד מבוגרי ישיבת וואלאצ'ין המעטירה שיצא לתרבות רעה רח"ל, ועסק בפילוסופיה והשכלה. באחד הימים נזדמן הלה לישיבה ופגש במרן הגר"ח מבריסק זצ"ל ששימש אז כראש הישיבה. פנה אליו מרן זצ"ל: אמור נא לי מה היתה הסיבה שגרמה לך לסור מדרך התורה וכו', התלמיד אשר היה המום מן השאלה הישירה והנוקבת אשר הופנתה אליו ע"י גאון ישראל והדרו, נאלם דום. אך תיכף התעשת: 'הוי לי ספיקות ושאלות בענייני אמונה שלא מצאתי להם תתרון' - נענה אותו בחור. ענה לו מרן הגר"ח זצ"ל: הנני מוכן להשיב לך על כל שאלה ושאלה, אך בטרם אעשה זאת אבקשך שתענה לי רק על שאלה אחת, מתי התעוררו במחשבותיך כל הקושיות המשובות, לפני שטעמת טעם חטא ועבירה או לאחר מכן? הבחור הודה בבושת פנים כי אמנם היה זה רק לאחר שעבר עבירה חמורה ואז החל לכו נוקט בשאלות, ועי"כ החל להרהר בטעמי ושרשי

אוהבים וכדו', והרי אין איסור להיות דיין עבורם (ורק אם הוא שונא ממש וכדו'), ומדוע הא גופא שהוא חבירו - לא די בזה שרצונותיו ישיפיעו על השכל וכו'. וגם, הרי אפילו אם דיין זה קיבל שוחד לפני שהיה הנותן תובע או נתבע - ולא נתן לו הכסף בקשר לדין זה - הוא אינו פסול לדון, ואין יובן זאת שזה שהוא קיבל כסף מאחד מהצדדים לפני זמן - אין זה משפיע על השכל שלו.

ועיין מש"כ החזו"א זצ"ל (אמונה ובטחון - פרק ג אות ל) שהשוחד ענין מיוחד, והוא, כי מקח שוחד הוא מן הגנויות במוחלט שהתורה תיעבתו, ובעקבו בסוד כחות הנפשות לעור עיני חכמים ולסלף משפט, ובהיות שאמרו שהסתכל הקב"ה בתורה וברא עולמו, חייבה התורה כח בשוחד לעור ולסלף ולהזהיר לברוכי ממנה. והנה נוסף על כח נגיעה שהוא ממנה העולם כפי טבעת בני אדם, הוזמן כח טומאה בשוחד לטמטם הלב ולרדם את הבינה, להנעים בפי הדיין לזכות את משחדו. ואחרי שהתורה פסלתו לדין זה לדון בין משחדו לרעהו - הוסר ממנו גם מחסה החכמה אשר הובטח בה תמיד לבלי להכשל בחטא ואשמה אם יעבור על מה שהזהירה התורה וישב על כסא המשפט בניגוד למצות התורה. והנה אין הזהרת השוחד מכלל המשפטים אלא מכלל החקים, שהרי לא אסרה תורה הוראה לעצמו, ואדם רואה טריפה לעצמו אף אם הוא דל וכל חייו תלויים בו. והוא מורה בחמץ שעבר עליו הפסד אף ברכוש גדול, וכשירה להיתר ואחד יהרהר אחריו כי הפסד ממונו הטעתו, הרי זה מן המהרהרים אחר רבם, ואנו בטוחים בחכמים שהנם מורמים מפחיתות כאלה, ולא יחשדו במ אלא קטני הדעת נעדרי בינה אשר לא ידעו ולא יבינו נפש משכיל. ואף במשפט בין איש לרעהו לא פסלה תורה רק בשוחד שבזמן המשפט, אבל לא אסרה תורה לשפוט את אהובו ואת שנואו (רק שושבינו ושנואו שלא דיבר עמו ג' ימים - לדעת י"א בחו"מ סימן ז סעיף ז בהגה), ואף שנטיה הטבעית יש במוחלט להטבת אהובו ולרעת שנואו, אך כח טומאת השוחד אין כאן.

והתורה האמינה בבטחה גמורה את החכם הדיין, כי יראה נכוחות ולא יטה לבו לשאיפת טבעו כהרגל שנעשה טבע שני אצל חכם, והאמת תמיד נר לרגלו ואור לנתיבתו וצדקו ישוב משפט וכו'. עיי"ש.

נפק"מ בין שיטת ר' אלחנן להחזו"א

חיזו"מ מדברי החזו"א זצ"ל שאף שבדאי יש מושג של נגיעות ורצונות - כי כך הטביע הקב"ה בבריאה, אמנם אפשר להתגבר עליהם בכל מקום. אמנם לגבי דיין - כיון שעבר על האיסור של לקיחת שוחד, נעשה לו מעין 'טמטום הלב', והוא 'חוק', ושוב אינו יכול לדון דין אמת. ובמילים אחרות - ה'איסור' הוא הגורם, וזהו חוק - ולא המציאות והטבע הם הגורמים, כי על המציאות היה אפשר להתגבר. משא"כ לדעת רבי אלחנן זצוק"ל הי"ד - א"א לו לאדם להתגבר על המציאות והטבע, והרצון שלו בע"כ ישפיע על שכלו. ונפק"מ א"כ לגבי שאר מקומות - וכפי שהקשה החזו"א זצ"ל. ובאמת שמחמת זה וכן בגלל עוד נקודה חשובה - וכדלהלן - כתב החזו"א זצ"ל את חידושו זה. והיינו, שאם נאמר שיש מציאות כזאת שגדולי ישראל יכולים בע"כ להיות משוחדים, ושיש מצב שאי אפשר להם להתגבר ע"ז, וכך היא ההבנה במצוות לקיחת שוחד, זה עלול עד מהרה לבוא להריסת הדת, ויגרום זה שלא יאמינו בעצתם של גדולי הדור - שהיא דעת תורה, ויאמרו שכמו ששם - לגבי שוחד - הרצון גובר על השכל, כך בנושא שלפנינו - הוא ג"כ משוחד רח"ל. ועיין בספר פחד יצחק (להג"ר יצחק הוטנר זצ"ל - שבועות מאמר מד אות ו-ח) שלמד מדברי החזו"א זצ"ל, ועד כדי שפחד ליתן 'מעין טעם' על איסור לקיחת שוחד לגבי דיין, כי הוא 'חוק' ממש. עיי"ש. ועיין עוד בספר מעשה אבות סימן לבנים (להג"ר קאהן שליט"א - רב ואב"ד בית מדרש גבול יעבץ - דף רצט-שג) במה שהקשה מהרבה מקומות בגמ' ועוד על דברי החזו"א, ובמה שתירץ. עיי"ש.

המצוות עד שלאט לאט נלכד ברשת הכפירה. אם כך הם פני הדברים - אמר לו מרן הגר"ח זצ"ל - הרי אין אלה שאלות, אלא תירושים, שחפשת לתרץ את מעשיך הרעים. הנני בטוח שאם תזכה להזדקק ולבוא בימים - תאווה ויצרך הרע יחלשו, ואז תוכח לדעת כי אין לך אף קושיא אחת. ועל כן הרי שכדאי לך לחזור בתשובה כבר מעתה. השיחה הקצרה שיצאה מחולך לידו הגדול של מרן הגר"ח זצ"ל בעתה את שלה, ולאחר תקופה קצרה אכן פשטה השמועה בישיבה כי אותו בחור עשה תשובה וחזר ללמוד תורה, ונהפך לירא שמים אמיתי. עיי"ש. וזה הוא ענין אותו יסוד שהבאנו מרבי אלחנן זצוק"ל הי"ד.

ד. ועיין בט"ז (י"ד סימן יח ס"ק טו - על פי הר"ש בכורות דף לא.) שסובר דבאיתחזק איסורא אין הוא נאמן בממונו של עצמו (שאין אדם אחר יכול לאכול אצלו בשר שהושקע על ידו וכו' - והיה בו ספק, אבל פשוט הוא שהרבה המורה יכול לאכול משל עצמו, וס"ס ברי לו שהוא מותר). עיי"ש. אבל לא קיימא לו להלכה כהחזו"א. עיין בערוך השלחן (י"ד סימן קפח סעיף כב - וכן הסכימו רוב האחרונים) שכתב וכמו שבכל דיני איסור והיתר יכול החכם להורות לעצמו ולא חשבינן ליה שכשהדבר נוגע לעצמו יקבל חז"ח, כמו כן יכול החכם לראות דמי אשתו ולטוהרה או לטמאה (תוס' נדה). ויש מי שאומר דזהו דווקא כשעומדת בימי טהרה, אבל הוראה להיתר כשהיא בחזקת טומאה - אסור לו להורות, ומטעם זה אסור לו לחכם להורות לאשתו בדין הטבילה שאז עומדת בחזקת איסור (כתבם אדם כלל צה - ע"פ הר"ש הנ"ל) וכו', אבל כבר בארנו דכל רבותינו י"ס ל"כ, וכל אדם נאמן על שלו לעצמו אף באיתחזק איסורא וכו'. ולכן החכם יכול להורות בכל עניין לאשתו. עיי"ש. וכן פסקו רוב הפוסקים. אמנם על כן בספר חוט שני (למרן פוסק הדור רבי נסים קרליץ זצוק"ל - נדה דף צו) שכן פסק כהחכמ"א, אמנם הוסיף שכל זה מייירי בהוראה צריך הכרעה ושיקול הדעת ודימוי מלילת למילתא, ובווד הבעל נוגע ואינו נאמן, שהרי אין בחזקת איסור, אבל דבר המפורש ביי"ש - לכו"ע מותר לבעל להורות - אף באיתחזק איסורא. עיי"ש.

ה. החיוב לשמוע לדעת תורה בענייני 'פוליטיקה' וכדו' עיין בספר ידיושי הלב (להגאון הגדול רבי אלתר חנוך הענקא לייבאוויטש זצ"ל - ראש ישיבת 'חפץ חיים' ואחיינו של מרן החפץ חיים זצ"ל - בהקדמה לספר בראשית) שכתב: מזה היא סמכותם של גדולי התורה לפסוק ולהכריע בדברים שהם מענייני העולם הזה, פוליטיים וכדומה? סוגיא זו היא מן הממורחות, ולעצמי לא כולם - גם כאלה האמנים לתורה ולמצוותיה - ישיבו על שאלות אלו בחיוב. ישנם בעונותינו רבים אשר קובעים לעצמם גבולות בכל הקשור לסמכותה של דעת תורה משום שאינם מודעים למשמעותה האמיתית, הסיבה לאי קבלת מרותם המחוללת של גדולי ישראל נעוצה בחוסר הידיעה למהותה המחייבת של 'דעת תורה'. בנא ונשאל כל אדם: מדוע יש לשמוע אל גדולי התורה? (א) יש שיענה - משום שכך גזר הבורא יתברך בתורתו הקדושה - 'ועשית ככל אשר יאמרו' (ב) יש שיאמר שגדולי ישראל יש להם סיעתא דשמיא מיוחדת להשיב ולהורות את ההוראה הנכונה. (ג) יש שיאמר שגדולי ישראל אינם ממונה בהכרח ובמחמת, ולכן מן ההכרח שנשמע לעצמם. (ד) ויש שיאמר שגדולי התורה לרוב עיונים ויגיעתם בתורה רכשו בנפשם את ישרות התורה ואת מבטתה על כל חלקי החיים, ומשום כך הוראתם היא הוראה המתאימה עם דעת התורה.

למרות שכל הטעמים הנ"ל הם אמת, מכל מקום לא זהו הטעם העיקרי המצביא אותנו לציית להוראת גדולי התורה. הטעם העיקרי הוא שדעתם של גדולי התורה היא 'דעת תורה' - פשוטו כמשמעו. בהוראתם לנו את המעשה אשר נעשה בכל חלקי החיים הם אומרים לנו את דעת התורה, כלומר - מהי דעת התורה עצמה במקרה הנתון לפנינו. וכמו שבמצאנו בתורה הלכות תפילה, הלכות שבת, הלכות בשר בחלב, הלכות מקח וממכר, כך יש בתורה הלכות פסוקות על ההנהגה האדם בכל מקרה ומקרה אשר יזדמן לפניו. הלכות אלו מפורשות בתנ"ך ובמפרשי ובדבריהם הרחבים מיני ים של חכמינו ז"ל. והסיבה שהלכות אלו אינן מקובצות ומסודרות במקום אחד כמו שאר ההלכות המסודרות בארבעת חלקי השולחן ערוך - אין זה משום שהן חלילה פחותות בערךן משאר ההלכות (ועיין אור ישראל בנתיבות אור ד"ה אדמו"ר זצוק"ל בחדר נאנו), אלא רק מפני שהלכות אלו אינן ניתנות לפירוט משום ריבוי פרטיותן ושינוי מהותן לפי הזמן האדם והמקום וכו'. עיי"ש.

וצ"ל שעל אף שיש לפעמים דעות שונות בקרב גדולי ישראל בעניינים אלו - אין זה בגלל שגדול פלוגי 'חושב' כך וכדו', אלא שכל 'גדול' ראה ציור זה בתורה אבל נחלקו האם ציור זה הוא כציור המדובר (וכמו בהלכה - שיש הלכות פסוקות, אמנם לפי הזמן והענין צריכים לדעת ולהשוות האם המדובר שווה לאותו נדון, ויש לפעמים מחלוקת בדבר. ולדוגמא - מהו דדרו של המיקר-גל, או מהו 'חשמל', או מה נחשב בזמנינו 'ראוי לעלות על שלחן מלכים' וכדו' עוד ועוד). או לפעמים הוא משום שיש מחלוקת במפרשי התנ"ך וכו' עצמם איך ללמוד, וכל אחד מהגדולים סבר ונקט כפירוש אחר 'וכדו', ודו"ק.

והיה קשה לי על דברי הראש ישיבה זצ"ל מדברי הכתר ראש (להג"ח מוואלאז'ין זצ"ל - אות טט) שכתב שגילה רבינו דרך סוד ליקח עצה מן התורה, והיינו שילמד בחשק רב עד שידמה לו כלומד לשמה (ובנפש החיים פרק ג' מבואר שאם לומד כמה שעות רצופים אי אפשר שלא יכנס בליבו ענ"פ זמן מועט כוונת לשמה, ועי"ז מקדש מה שלמד שלא לשמה), ואז לחשוב על המבוקש אם לעשות או לא, וכפי שיעלה על הדעת אז, כך ועל עצה התורה. עיי"ש. וקצת קשה לפי זה על דברי בעל החידושי הלב זצ"ל, שלפי דבריו הרי אפשר תמיד למצוא עצה בתורה עצמה, ומה צריך לכאורה לעצה זו. ויותר מזה מצינו בגמ' (חולין צה.) דשמואל הוה בדיק לעשות עסקיו, ולפי פסוק שהיה מזדמן לו היה נוהג, ורבי יוחנן היה אומר לילד 'פסוק לי פסוק' ולפי דבריו היה עושה. עיי"ש. וגם ידוע על גדולי ישראל שהיו עושים 'גורל הגר"א'. מה היה צריך להנהיג את זה, הרי אפשר תמיד לבדוק בתורה עצמה ולעשות לפיה, שהלא על כל ציור ואופן - התורה אומרת לנו מה לעשות, וזה נקרא 'דעת תורה'. ויש להעיר ולהוסיף שהגר"ח מוואלאז'ין זצ"ל עצמו (ספר רוח חיים - אבות פרק ו' משנה ט) כתב עה"פ 'בהתהלך תנחא אותך' - כי כל ספק שנוגד לו לאדם איך יתנהג - ימצא הכל בתורה, ואם לא יכשל. וז"ש: 'נר לרגלי דברתי' - בכל צעד וצעד הייתי אוחז התורה לנו לראות את הדרך אלך בה. וברוח חיים (כת' רי"ט) נוסף: כי צריך האדם להיות מוחזק בדעתו שכלתי התורה אינו יודע בשום אופן בכל מעשה פרטית איך לעשות ולהתנהג, רק שיתפלל להקב"ה שהוא יפקח עיניו להבין דרכו מהתורה, לכן לא אמר 'לכתך תנחא אותך' שפירש שילך מעצמו, אלא 'בהתהלך', שפירושו שאחרים מוליכים אותו, כמ"ש 'ותהלך חנוך וכו' את האלוקים התהלך נח'. עיי"ש. וזה לכאורה נראה קצת דלא כמו שכתוב כאן, ששם מבואר שהכל ימצא בתורה - ולא שיש צורך לחשוב על הענין תוך כדי הלימוד לשמה וכו'. ויש לתרץ כ"כ, כי בודאי יש כמה גדרים בדבר, ואכמ"ל.

ועוד יש להעיר ממה דאיתא בספר רוח חיים (להג"ח מוואלאז'ין זצ"ל - אבות פרק ב משנה ז) שכתב על המשנה 'מרב עצה מרב תבונה', שמרגלא בפומיה דאינשי - שאל עצה ועשה כשכלך. ולפי זה לכאורה עצה הלאה, אך יובן בפשיטות, כי איש 'מבחוץ' לא יבין את כל פנימיות הענין במה שנועצים אתו, רק יבין מעט, וכן היועץ השני, רק הנועץ בעצמו הוא מבין לממרי כל פנימיות הענין, אבל חסר לו שכל ותבונה של כולם. על כן בהקבץ אצלו עצה כולם, ושכל של כל אחד ואחד בזה, אז יבין איך ומה לבחור - עצה אחת משופתת מכל העצות יחד, מזה מעט ומזה מעט. וכמו שכתוב (משלי יא-יד) 'תשועה ברוב יועץ'. וזהו 'מרב עצה', על ידי כך מרבית תבונה, שכל של כל איש, ותבין דבר מתוך דבר מעצמך, ועליהם עוד תוסיף להשכיל, עכ"ל. עיי"ש. ורואים מדבריו שהאדם צריך להחליט בעצמו בכל מצב. וקשה בתרתי, אחד, איך זה יתאים למה שביארנו מקודם שגדולי ישראל רואים מהתורה עצמה את העצה הנכונה, וא"כ מה צריך לעצה זו של לשאול הרבה אנשים ועשה כדעת עצמך. ועוד, מה נעשה עם המושג 'עשה לך רב', וכן ענין שמייעה בקולו של רבך וכו', ואפילו אם אינך מבין את עצתו של רבך דבר מסוים, אמנם צריך אתה לבטל את דעתך לדעתו. וזה מפורש בדבריהם אלו של הגר"ח זצ"ל - כנגד גישה זו, דהיינו במה שכתב שכל בן אדם בעצמו צריך להחליט, אמנם בתנאי שהוא לוקח עצה מהרבה אנשים וכו', ודו"ק, וצ"ע. ויש לתרץ ולהביא את גרי הדברים, ואכמ"ל.

